

Millumkrígstíðin er vorðin meiri livandi

Nógva bókaarbeiðið hefur gjørt, at Jógvan Arge hevur sett seg væl inn í millumkrígstíðina, og hann heldur, at størsti lærdómurin av hesum arbeiðnum er staðfestingin av, hvussu lítið føroyska amtskommunan hevði at siga og hvussu politiskar avgerðir í Danmark ikki altíð vóru í trád við meirilutan í lögtinginum

JOANNES HANSEN

Tá SEV fyrst tveimum árum síðani orðaði við Jógvan Arge at skriva føroysku elektrisitetsøguna stóð høvundurin ikki á berum:

– Í áttati árunum skrivaði eg 50 ára minningartíð um fyrirkoma hjá Leif Mohr. Hóast tað fyrst og fremst snúði seg um virki hjá Leif Mohr, so las eg í tí sambandinum nóg av tí, sum var skrivað í bløðum og tíðarritum um útyggingina av elorkuni í Føroyum. Hetta gjørdi, at eg fekk áhuga í menningini av hesum fyrst Føroyar so týðningarmikla grundarlagi undir vinnuni og lívsforunum hjá føroyingum, og tað hevur so aftur havt við sær, at eg havi lisið nóg um menningina av elmeini í grannalondunum hjá okkum, greiðir høvundurin frá.

Hann visir eisini á, at umstøðurnar í barnaárunum so at siga vóru soleiðis, at hann fekk SEV og elútyggingina inn við móðurmjólkini: – Eg minnst ikki til, hvat tað var, sum gekk fyrst seg, men í umhvørvinum, eg vaks upp í, var stóru áhugi fyrst hesum. Pápi mín sat í býráðnum frá 1949 til 1953, og hann var formaður í elnevdini hjá býráðnum. Hetta var um ta tíðina, tá stóri spurningurin hjá havnarmonnum var, um teir skuldu fara í felagsskap við hinara ella ikki.

– Í Syðrugøtu átti eg ein abbahegga, sum æt Jóan Pauli Gregersen. Hann var formaður í umboðsnevndini frá stovningarfundinum hjá SEV í oktober 1946 og fram til 1963. Tað vil siga, at gjøgnum hann og prátið í Gøtu kom hin parturin í samskiptinum millum Havnina og SEV fram, men eg var so mikið ungur tá, at eg hevði ikki innlit í, hvat hetta prátið snúði seg um.

– Alt tað, eg kann minnst, hevur ljós verið í Havnini, og eg minnst væl, at tey altíð sögdu „slökk ljósið eftir tær“. Tað mundi koma av, at streymurin hevði ver-

ðið so sera dýrur í høvuðsstaðnum. Tað verður sagt, at miðalnýtslan fyrst hvønn brúkarar fór niður, tá Havnin kom upp SEV, og tað er einki at ivast í, at tað lá í havnarfólki at ansa eftir, tí tað hevði verið so dýrt hjá teimum.

Karmurin

Tú gerst ikki nóg burturúr avleiðingunum, sum tað hevði, at elmeini var bygt út?

– Nei, talan var um eitt val, og setningurin gjørdist, hvussu politiska viðgerðin av elmegisspurninginum myndaði seg frá tí fyrsta og at greiða frá søguni fram til nútíðina. At serligur dentur í bókini er lagdur á árin undan at SEV varð stovnað er tí, at eg metti hetta hava stóran týðning fyrst fatanina av tí, sum kom aftaná.

– Eg haldi søguna um týðningin av elmeini, og mentarliga broytingarnar í sambandi við at hon kom, vera áhugaverdar, men hetta var ikki innanfyri karmarnar, sum henda bókina varð skrivað. Hetta er stór søga fyrst seg, og eg vóni, at onkur fer at kanna og lýsa henda partin av søgu okkara, áðrenn ov langt er fráliðið.

– Í barnaárum mínum vóru vit ofta og nóg í Gøtu, og har høvdu tey ikki elektrisit. Streymurin varð settur til uppundir júl í 1953. Tá vit komu norður at halda jól tað árið, vóru allar tær gomlu lampurnar og ljósin beind burtur, og hetta kom ongantíð fram aftur. Elektriska ljósið lýsti bæði inni og úti, og at ganga úti í kolassvartari niðu, sum hevði verið vanligt, datt burtur. Tað var ein stór broyting.

Keldurnar og teldurnar

Jógvan Arge, sum fyrst av øllum gav út eitt tættasavn, kallað 16 tættir, hevur seinastu fjúrtan árin skrivað átta bókum um feløg og stovnar. Hin fyrsta var Bankabókin, sum hann

skrivaði saman við Niels Juel Arge, tá Sjóvnubankin fylti fimti ár í 1982, og hinara hava snúð seg um pól. Leif Mohr, Tórshavnar Skipasmíðju, Føroya Fiskasölú, Føroya Arbeiðsgevarafelag, HB, Føroya Skipara- og Navigatørfelag og so um SEV.

Hevur tú nakran ávísan máta, sum tú arbeiðir eftir?

– Eg havi ongantíð havt eina beinleiðis arbeiðsskrá, men tað eru nakrar treytir, sum eru alneyðugar. Ein teirra er, at tá tú ert lögur at skriva, dugir tú gerðabókurnar á fingrunum hjá felagnum, tú skrivur um.

– Sambandi við SEV bókina eru tvær gerðabókur, ein fyrst umboðsmannanevndina og ein fyrst starvsnevndina. Tær eru gjølla fardar, og uppgávan hevur í hesum førinum og í øllum øðrum, tá nóg taltar er tókt, at meta um og draga tað týðningarmiklasta burturúr og seta tað inn í tað hóp, sum er ryggurin í tí, tú viðgerst.

– Men annars er tað týð-

ingarmikið at syrgja fyrst, at tú hevur yvirlikt vega, hvat tað er, sum rører seg í samfelagnum tíðarskeiðið, tú út frá einum ávisum vinkli – í hesum førinum er tað fossa- og elmeini, tað snýr seg um – fæst við at lýsa.

– Keldurnar til hesa bókina eru nevndar í bókini, og serliga Løgtingstíðindini hava verið hent og nyttug at lesa. Fyrsta árin eftir fyrsta heimshardaga vóru týðningarmestu orðaskiftini endurgivin orð fyrst orð og við at lesa hetta fært tú greitt at vita, hvat teir samtyktu og hvat bóði undir, tá uppskot vórðu samtykt ella fullu.

Hevur tað verið torført at fáa myndirnar til vega?

– Ongantíð hevur tað verið torført enn hesa ferð. SEV og teir, sum hava arbeiðt fyrst teir, hava fitt av tekniskum myndum, persónsmýndirnar eru nógvar av í endurminningunum hjá Edwardi Mitens. Fornminnissavnið og Landsverkfrøðingurin hava verið

beinasom, og so havi eg leitað í privatum goymslunum, har eg roknaði við at nakað var at finna. Myndirnar frá fyrstu útyggingini í Vestmanna eru nógvar úr einum albumi hjá Jóan Paula Gregersen, og litmyndirnar frá fimti árunum eru úr einum albumi hjá Gunnari Dahl Olsen.

Ofta ert tú lítill avgjörður, tá tú tekur saman um?

– Tað er rætt. Orsøkin er einfalt tann, at eg haldi meg ikki til at gera ógvusligar niðurstøður um nakað, eg ikki havi upplivað sjálvur. Tá eg í síni tíð lærði til tíðindamann hjá Ritzau í Keypmannahavn lærði eg í mínum arbeiði at vera nøgtern ella bara at halda meg til veruleikan, og at vera neyvur og skjóttur, og tað er hetta handverkið, sum spókir aftur, eisini tá bókur verða skrivaðar.

Lærdómurin

Nú hevur tú skrivað fleiri bókum, sum snúgva seg um virki og feløg, sum sø-

– Eg haldi meg ikki til at gera ógvusligar niðurstøður um nakað, eg ikki havi upplivað sjálvur. Tá eg í síni tíð lærði til tíðindamann hjá Ritzau í Keypmannahavn lærði eg í mínum arbeiði at vera nøgtern ella bara at halda meg til veruleikan, og at vera neyvur og skjóttur, og tað er hetta handverkið, sum spókir aftur, eisini tá bókur verða skrivaðar, sigur Jóvan Arge

dagsins ljós í millumkrígstíðini. Eru tað nógur felags eyðkenni, sum tú kanst draga fram fyrst hesa tíðina?

– Fyrst at siga tað sum tað er, so havi eg ikki kent serliga nóg til hetta tíðarskeiðið fyrrenn síðstu tíggu fíntan árin. Pápi var áhugaður, hann visti nóg og loftaði tí, sum hann helt vera áhugavert og av týðningi, og nakað hongur eftir av tí, eg hoyrði hann tosa um. Men tað var ikki fyrrenn eg fór undir at skriva bókurnar, at eg meiri gjølla fór at finna útav, hvussu millumkrígstíðin og serliga triatíárin vóru, og eg má siga, at hetta hevur verið áhugavert. Henda tíðin og samfelagsviðurskiptini sum heild eru komin nærri.

Hvat er eftir tíni meting yvirskriftin yvir hetta tíðarskeiðið?

– Vit hava øll hoyrt, at tíðirnar vóru trongar, og at tað var smátt hjá teimum flestu. Og føroyska amtskommunan og harvið lögtingið vóru fantastiska máttleys. Teir høvdu ongargengar at arbeiða við, og hesin veruleiki skínur ígjøgnum allar viðgerðir. Tingið brendi seg fíggarliga av telefonmálinum tíðliga í hesum tíðarskeiðnum, og eg haldi, at tað skínur ígjøgnum allar aðrar viðgerðir, at teir vilja ikki vilja koma í somu støðu einafær afturat, eisini tá teir viðgjördu fossamegna. Teir høvdu møguleikan at ummæla og viðmæla til ríkisstjórnina, og í tí sambandinum er tað áhugavert at siggja, at avgerðirnar, sum ríkisstjórnin tók, vóru ikki altíð sambært áskoðanina hjá meirilutanum í tinginum.

– Viðhvørt var tað soleiðis, at minnilutan so at siga vann, og tað mundi vera tí amtsaðurin og ríkisstjórnin ella ráðharrin vóru meiri samdr við minnilutan enn við meirilutan.